

Dr. MAJA MARONIĆ-LAMZA, Ekonomski fakultet Osijek

Franjo Žeželj: INFORMACIJSKI SISTEMI U PRAKSI, Informator, Zagreb 1991.

Aktuelna biblioteka "IBI" afirmiranog izdavača "Informator"-a iz Zagreba oglasila se novim radom u našoj literaturi iz deficitarnog područja aplikacije informacijskih sistema.

Autor polazi od teze da je situacija aplikacije elektroničkih računala u našoj zemlji nezdovoljavajuća.

Devalvacija znanja, nemogućnost uvoza opreme, nedovoljan razvoj vlastite opreme i softvera, neprilagođeno školstvo, izgubljen kontinuitet stručnjaka u vremenu četvrte generacije računala (ili su otišli iz zemlje ili su se prebacili u komerijalne vode s malim računalima) rezultirali su, da je aplikacija elektroničkih računala jedva otišla dalje od knjigovodstva. To je područje na popisu aplikacije u svijetu na posljednjem mjestu.

Takvo stanje, sada kada želimo biti dio razvijenog svijeta, mora se mijenjati. Nakon uspostavljanja reda u sistemu, definiranja odnosa i zakonitosti moći će se po mišljenju autora u kratkom vremenu učiniti preokret u odnosu na elektronička računala i informatiku u cjelini.

Taj motiv nastanka ovog djela autor razvija kroz pet poglavlja.

Povezanost pojmova: sistem, informacijski sistem i informatika autor definira sa stajališta pojave entropijskog karaktera. Njihova prisutnost pri funkcioniranju informacijskih sistema su naročito:

— kvalitativni problemi — kada se radi o potrebi potpunosti i točnosti informacija potrebnih pri odlučivanju. Promjene koje dolaze iz okoline nisu lako predvidive, a promptna izrada neke kompleksnije informacije ne mora biti uvijek laka, niti jednostavna. Nemogućnost davanja takve informacije dovodi sistem u stanje nepouzdanosti i povećavanja vjerojatnoće nemogućnosti davanja definiranih rezultata.

— kvantitativni problemi — javljaju se rastom volumena relevantnih informacija. Sistem ima definirane granice mogućnosti davanja rezultata procesa. Kada se te granice dostignu, sistem dolazi u stanje neizvršavanja funkcije.

— aktualnosti informacija — problem se odnosi na realno vrijeme informacija koje se dostavljaju korisnicima. Realno vrijeme svake informacije je definirana kategorija, a ovisi o potrebama, a ne o mogućnostima. Dovedu li mogućnosti u pitanje potrebno realno vrijeme sistem dolazi u stanje nezadovoljavanja ciljeva.

— dokumentacijski problemi — odnose se u pravilu na razinu dokumentiranosti projekta sistema, ali i na osiguravanje stalno potrebnih nosilaca podataka.

— problem ekonomičnosti — svaki proces, pa i svaka informacija ima svoju direktnu, indirektnu i realnu vrijednost. Istovremeno svaka informacija ima i svoju cijenu koštanja. Bude li realna vrijednost manja od cijene koštanja informacije, postavlja se pitanje svrsishodnosti proizvodnje takvih informacija. Tendencija minimiziranja troškova može cijeli sistem dovesti u stanje nestabilnosti.

Moderna tehnologija omogućila je kolanje informacija u svim smjerovima i do svakog potencijalnog korisnika. Krug korisnika se širi, tako da to nisu samo državne institucije ovlaštene za kontrolu nad informacijama ili profesionalci na nekim područjima, nego i bezbrojni znatiželjnici i amateri koji iz sebi znanih razloga žele imati dostup do mnogih informacija. Plasiranje informacija preko javnih medija i sredstava informiranja (radio, TV) omogućeno je i slobodnim pristupom do informacija u bazama podataka koje su u principu javne, a potrebno je i dokazivati potrebu zaštite nekih informacija od javnosti. Spomenuta javnost uveliko je pomagala demokratizaciji i napretku društvenih cjelina, koje su to prihvatile kao sastavni dio života. Posjedovanje vlasti nad informacijama

u velikim razmjerima dovodi takve posjednike u situaciju, da mogu teritorijalni kolonijalizam pretvoriti u informatički kolonijalizam. U praktičnoj primjeni danas je u sredinama u kojima je pristup do informacija vrlo demokratičan, preko razvijenih komunikacijskih veza, moguć pristup do velikog broja podataka (sport, meteorologija.) i za profesionalce i za amatere znatiželjnike. Ostali oblici dostave informacije na političkom i privrednom planu dovedeni su u situaciju da moraju informirati okolinu na istinit i objektivna način. U zemljama s manje razvijenim demokratskim odnosima, dostava informacija je otežana, filtriranje i cenzura su normalna djelatnost, a mnoge informacije koje se i plasiraju su nekompletne, iskrivljene ili nisu u realnom vremenu.

S obzirom na kompleksnost informacijskog sistema i potrebu da se vrlo detaljno definiraju svi njegovi elementi autor daje razloge, definiciju i način izrade poslovnika rada djelatnosti informatike. Uz službene normative i standarde postoje mnogi poslovi koji nisu obuhvaćeni posebnim standardima, nego je ostavljen slobodan, kreativan pristup u rješavanju problema. Upravo taj prostor može biti generator ozbiljnih teškoća u radu i entropije svakog sistema u cjelini ili nekog od njegovih elemenata. Za taj prostor stvara se poslovnik rada koji korigira i nadopunjuje praznine u skladu s razvojem djelatnosti informatike i posebno EOP-a kao njezinog sastavnog dijela. Činjenice upućuju na zaključak i potrebu da voditelji djelatnosti projektiranja, organizacije EOP-a, programiranja, dizajna baze podataka, održavanja baze podataka i systemske podrške, moraju usaglasiti pravila ponašanja na izvršavanju postavljenih zadataka. To se odnosi na pravila koja zahtijeva struka sama po sebi, ali međusobni odnosi pojedinih organizacijskih cjelina.

Neki se elementi trebaju standardizirati unutar sektora informatike (šifarski sistem, programiranje, planiranje...). Neki se elementi mogu preuzeti iz sistemskog softvera (ekrani, boje na ekranu, logika raspodjele direktorija, zaštita datoteka...). Neka područja treba samo razraditi i dogovoriti s okolinom (uvođenje obrade, poduka korisnika...). Težinu iznesenoj konstataciji daje i činjenica da se radi o većem broju odvojenih usko specijaliziranih djelatnosti koje ipak imaju jedan zajednički rezultat: točnu, kompletnu i pravovremenu informaciju.

Zajedničkom rezultatu nedvojbeno doprinosi i bliska suradnja sektora informatike s korisnikom. Korisnik u poslovnom smislu u pravilu nije pojedinac nego određena djelatnost odnosno funkcija.

Čak i ako se u ime korisnika javlja pojedinac, javlja se u ime djelatnosti, funkcije ili određene grupe poslova. On se javlja kao aktivni, ili pasivni sudionik u procesu razvoja, uvođenja, korištenja, održavanja i unapređenja elektroničke obrade podataka. Pripreme za realizaciju i sama realizacija elektroničke obrade podataka nije moguća za određeno područje bez korisnika. Korisnik je uostalom vlasnik svojih podataka, kasnije postaje vlasnik obrade i jedini kompetentan za provođenje i upravljanje obradom. Osim toga, programi za obradu podataka se i rade isključivo za korisnika pa je normalno da je i njegova uloga u tom dijelu presudna. I za vrijeme normalne eksploatacije elektroničke obrade podataka neophodno je održavati stalne odnose s korisnikom, da bi se nastali problemi riješili u toku rada. Servis, odnosno dalji razvoj određene obrade održava osobni kontakt s predstavnicima korisnika. Poseban problem je i definiranje korisnika, odnosno vlasnika određene obrade podataka. To je i preduvjet uspješne realizacije projekta uvođenja i korištenja elektroničke obrade podataka.

Navedeni preduvjet jedna je od komponenti ekonomske informacijskih sistema. Polazi od konstatacije:

- ekonomike — većina komponenti dobiva novčanu dimenziju,
- organizacije — neke komponente imaju naturalnu dimenziju (utrošeno vrijeme elektroničkog računala), a neke se mogu svesti na novčanu dimenziju (pseudoekonomske komponente),
- socijalna sfera — dimenzije su bilo naturalne bilo novčane
- psihologija — komponente su naturalne dimenzije, ali bez posebno definirane jedinice mjere.

U promatranju autor razlikuje komponente koje imaju karakter ulaganja (žrtve) od komponenti rezultata vrijednosti (korisnosti).

Izgradnja informacijskog sistema u konkretnoj situaciji polazi od opisa promatranog poslovnog sistema i njegovog sadašnjeg informacijskog sistema. Slijede način izrade i sadržaj idejnog projekta novog informacijskog sistema na temelju postojećeg, uz upravljanje njegovom izgradnjom. Dileme uz izgradnju potpuno novog, odnosno nadogradnju postojećeg informacijskog sistema, uz uključivanje vanjskih stručnjaka, te opravdanost kupnje i gotovih rješenja zaokružuju informatički sistem u konkretnoj situaciji.

Razvojni put koji moramo prijeći, želimo li doći razvijene, zahtijeva kompromisna rješenja, koja će nam osigurati potrebno vrijeme za sređivanje područja organizacije, dovođenje procesa do optimalnog broja i proizvodnju informacija, gdje će se postavljeni odnosi među procesima održavati u planiranim relacijama.

Ova knjiga je doprinos u iterativnom lancu podsistema i sistema sve do novog, efikasnijeg društvenog sistema, kao konačnog cilja.